

แนวคิดเรื่องอำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท

The Concept of Power in the Perspective of Theravada Buddhism.

หยกสุริยะ อัครศรุตติพงศ์

Yoksuriya Akarasarutipong

นักวิชาการ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

Scholar of Dhammasuksa Research Center

E-mail: yoksuriya1@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 17 พฤษภาคม.2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 พฤษภาคม.2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 กรกฎาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความมีอยู่ของอำนาจ และการใช้อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมองว่า ความมีอยู่ของอำนาจนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับด้วยการแสวงหาผู้มีความสามารถ และมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองด้วยการสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการควบคุมสังคมและต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้จะมีมุมมองที่ไม่แตกต่างจากมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทมากนัก ในอรรถกถาสูตรได้กล่าวถึง แนวคิดการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์ก่อเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด อันเป็นเหตุให้มีผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถที่ถูกเลือกแล้วมอบอำนาจให้ที่เรียกว่า ราชา และยอมรับว่าการมีอำนาจนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลก ส่วนการใช้อำนาจตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมีมุมมองว่าผู้ปกครองจะเป็นผู้ใช้อำนาจ แต่จะต้องมีคุณธรรมกำกับเสมอ ซึ่งผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมความดี รูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่แนวคิดตะวันตกให้ความสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้อำนาจโดยผ่านระบบการปกครองในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งระบบการปกครองเป็นเพียงเครื่องมือในการใช้อำนาจ หรือเป็นการสร้างอำนาจ และอำนาจนั้นสามารถนำมาใช้ได้ทั้งในด้านดีและด้านที่ไม่ดี ดังนั้น การใช้อำนาจจึงต้องมีหลักธรรมช่วยในการกำกับให้ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ควร พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักทศพิธราชธรรม อันเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับพระราชา หรือผู้ปกครองเป็นคุณธรรมที่สำคัญของนักปกครองที่ดี เพราะเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วสามารถจะนำพาบ้านเมืองทำให้เจริญรุ่งเรืองและเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง

คำสำคัญ: แนวคิด, อำนาจ, พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article purposes to study the existence of power and the use of power in the perspective of Theravada Buddhism. From the study, it implies that according to

the view of the western concept, the existence of power is related to the system of governance that the society accepts by seeking a talented and empowering ruler by creating rules and different regulations to use in the social control and the negotiation for the benefits with other groups as well. In this issue, there is not much indifferent view from the perspective of Theravada Buddhism. In the AggaññaSutta, it mentions the concept of the emergence of the world, and finally, gathering human beings into societies and the regime, causing to have a leader or ruler with abilities having been selected. Then, that person is empowered to be called a king, and accepted that having power is important for the world. But for the concept of using power in the western view, the perspective is that the ruler as the authority can be the power user, but always have his/her own virtue. A good leader has to have the knowledge, ability and virtue. The system of governance consisting of justice becomes what the western concept focuses on. The mentioned point is relevant to the concept of using power through the system of governance in the perspective of Theravada Buddhism. The system of governance is just a tool to use power or to create power. The power can be used in both good and bad sides; therefore, using power has to include the virtue also in order to directing the ruler using the power in an appropriate way. The Buddha had bestowed the ten-royal virtues as a crucial virtue for the king, or ten-rule virtues as an important moral principle for a good leader or rule. It is because when the virtue integrated into practices, it can lead the nation to meet the prosperity and cause good benefits for the people under the rule.

Keywords: concept, power, Theravada Buddhism.

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมเกิดจากการรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มใหญ่จนเกิดเป็นสังคมขึ้นมาเมื่อเกิดเป็นสังคมขนาดใหญ่มีบุคคลหลายประเภทมาอยู่ร่วมกัน สังคมนั้น ๆ ก็จะมีความสัมพันธ์ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนเป็นเหตุให้มีการจัดตั้งระบบและสถาบันทางสังคมขึ้น เพื่อใช้ในการควบคุมดูแลคนในสังคม ให้อยู่อย่างสันติสุข จนทำให้เกิดเป็นสถาบันการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการคนในสังคม การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองนั้นทำให้เกิดผลประโยชน์ และอำนาจขึ้นจนกลายเป็นการต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์และอำนาจกัน เพื่อให้มีทำหน้าที่บริหารและควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม หากแต่ในสังคมขนาดเล็กและเรียบง่าย อาจไม่มีการจัดตั้งระบบและสถาบันการเมืองในรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน เช่น สังคมครอบครัว องค์การทางการเมืองถูกสวมครอบด้วยระบบเครือญาติการต่อสู้ทางการเมืองมักเป็นในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มและองค์การทางสังคม เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง การตัดสินใจได้ถูกกำหนดด้วยการเจรจาและการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการเกิดสังคมของมนุษย์ก็คืออำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะใช้ควบคุมและทำให้ผู้อื่นในสังคมยอมทำตามอำนาจที่ถูกกำหนดขึ้นทั้งที่มีความเต็มใจ หรืออาจไม่เต็มใจก็ตาม และทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการตัดสินใจเพื่อควบคุมระบบการผลิต การแบ่งปันทรัพยากร และผลประโยชน์อื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคม จะ

เห็นได้ว่าอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่มนุษย์ต้องการที่จะทำให้มีให้เกิดขึ้นกับตัวเองและพวกพ้อง ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เขียนต้องการจะทราบความมีอยู่ของอำนาจ และการใช้อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จะมีลักษณะอย่างไร

ความหมายของอำนาจ

ในเบื้องต้น ผู้เขียนจะนำเสนอความหมายของคำว่า อำนาจ ซึ่งตามความในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้นจะหมายถึง สิทธิ เช่น อำนาจ อิทธิพลที่จะบังคับให้ผู้อื่นต้องทำตามไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตามหรือความสามารถบันดาลให้เป็นไปตามความประสงค์ เช่น อำนาจบังคับของกฎหมาย อำนาจบังคับบัญชา ความสามารถ หรือสิ่งที่สามารถทำ หรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ เช่น อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 137) พร้อมถึงกำลัง พลัง เช่น อำนาจจิต อำนาจฝ่ายสูง อำนาจฝ่ายต่ำ ความรุนแรง เช่น ชอบใช้อำนาจ การบังคับบัญชา เช่น อยู่ใต้อำนาจ การบังคับ เช่น ขออำนาจศาล อำนาจบาตรใหญ่ หรือแม้แต่อำนาจที่ใช้ในทางขมขี้ เช่น ถือนำนาจบาตรใหญ่รังแกใคร ๆ ก็ได้ตามใจชอบ อำนาจมืด อันเป็นอิทธิพลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบเป็นต้นที่บังคับให้ผู้อื่นต้องยอมกระทำตาม หรือรวมถึงคำบัญชา ที่เป็นคำสั่งของผู้มีอำนาจบังคับในการปกครอง การสั่งการตามอำนาจหน้าที่ หรือบัญชาการงานตามอำนาจหน้าที่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 615)

อย่างไรก็ตาม อำนาจในมุมมองของนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์หลาย ๆ ท่านนั้นได้แสดงทัศนะที่แตกต่างกันดังนี้

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ในหนังสือศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ว่า อำนาจ คือ พลังกำลัง ความสามารถ สิทธิอำนาจ หรืออำนาจตามกฎหมายที่จะทำอะไร หรือสั่งให้ใครทำอะไร ประเทศหรือรัฐที่มีอำนาจทางทหาร หรือทางเศรษฐกิจ การที่ประเทศหนึ่งใช้การขู่ว่าจะใช้กำลังทหาร หรือทางเศรษฐกิจ เพื่อผลักดันให้อีกประเทศหนึ่งทำในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศอิรัก (วิทยากร เชียงกุล, 2543 : 193)

เดโช สนวนานนท์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับอำนาจไว้ว่า อำนาจ หรือ Power นั้นหมายถึง สิทธิ ความสามารถ และศักยภาพในการควบคุมกิจกรรมกล่าวกันเป็นภาษาการเมืองว่า การเมืองนั้นคือการแสวงหาอำนาจในการปกครองหรือการบริหารประเทศนั้นคือการแสวงหา ซึ่งสิทธิและศักยภาพในการควบคุมการบ้านการเมืองนั่นเอง (เดโช สนวนานนท์, 2547 : 291)

นักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์การเมืองชาวเยอรมันได้มองว่าอำนาจนั้นคือความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเขาให้ความหมายของคำว่า อำนาจ คือ ความเป็นไปได้ที่บุคคลหรือกลุ่มที่สามารถจะลู่ลวงตามเจตนาของตนได้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้ต่อต้านเจตนานั้นก็ตาม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องอำนาจตามทัศนะของแมกซ์ เวเบอร์นั้นจะเกี่ยวข้องกับเจตนา (intention) และความขัดแย้ง (conflict) โดยคำว่า เจตนา นั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงการที่คนที่ใช้อำนาจมีความตระหนัก มีการใช้เหตุผล รวมถึงได้คำนวณสถานการณ์ก่อนที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก่อน เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง ส่วนคำว่า ความขัดแย้งนั้น จะเกี่ยวข้องกับการขัดแย้งในการได้ผลประโยชน์ระหว่างคนสองคน คือ การที่ A มีอำนาจเหนือ B นั่นคือการที่ A สามารถมีชัยชนะเหนือการต่อต้านของ B ได้ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องอำนาจตามทัศนะดังกล่าว จึงเป็นแบบผู้ที่ใช้อำนาจมีความตระหนักในการต่อสู้เพื่อให้ได้มา ซึ่งผลประโยชน์และถ้าไม่ได้ก็สูญเสียในผลประโยชน์ของตน (พฤทธิสถาน ชุมพล และคณะ, 2546 : 269-270)

จากเนื้อความที่ยกมาอภิปรายข้างต้นนั้น สามารถสรุปความหมายของอำนาจได้ว่า ความหมายของอำนาจโดยภาพรวมนั้น ก็คือ การมีพลัง หรืออิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือไม่บังคับก็ตาม ซึ่งพลังหรืออิทธิพลนั้นสามารถที่จะให้บุคคลหรือสังคมทั้งที่ยอมรับและไม่ยอมรับปฏิบัติตามโดยความเป็นธรรม แต่ในความหมายกว้าง ๆ นั้น อำนาจเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกภาคส่วนในโลกมาเป็นเวลานาน เกิดจากความกลัวในสวัสดิภาพและปลอดภัย กลัวอันตราย ความทุกข์ยากต่าง ๆ จะเกิดขึ้น ทำให้เกิดแรงด้วยความเชื่อถือศรัทธาและแสดงพฤติกรรมต้องกระทำตามโดยอิทธิพลที่มีผลบังคับนั้น อาจเป็นอำนาจที่มีทั้งผลดีและผลเลว อำนาจบางส่วนนั้นจะเกิดขึ้นจากบุคคลผู้นำคิดขึ้นมาเอง และบางอำนาจเกิดจากความเชื่อในเรื่องความดลบันดาลของพลังเร้นลับ พลังอำนาจทางศาสนา รวมถึงอำนาจของเทพเจ้า ด้วยเหตุนี้ การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจนั้นอาจเป็นไปได้ทั้งใช้อำนาจโดยความเป็นธรรม หรือใช้อำนาจโดยความไม่เป็นธรรม อันจะมีผลดีและผลเสียแตกต่างกัน

อำนาจตามแนวคิดตะวันตก

อำนาจเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยการสนับสนุนของกลุ่มคน การจัดตั้งกลุ่มและองค์กรสังคมนอกเหนือไปจากครอบครัวและเครือญาติ สังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยังมีการจัดตั้งกลุ่มและองค์กรทางสังคมที่มีใช้กลุ่มเครือญาติ (No kinship groups) ในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มและองค์กรสังคมนักมีลักษณะพื้นฐานสำคัญ ๆ อย่างน้อย 4 ประการด้วยกัน คือ

- **ประการแรก** มีการกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติของสมาชิก บุคคลบางประเภทอาจถูกจำกัดมิให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม

- **ประการที่สอง** สมาชิกภาพของกลุ่มหรือองค์กรวางอยู่บนพื้นฐานของเจตนารมณ์ และผลประโยชน์ร่วม

- **ประการที่สาม** กลุ่มหรือองค์กรมีรูปแบบและโครงสร้างแน่นอนชัดเจน

- **ประการที่สี่** สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีความรู้สึภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร (พฤษวิธาน ชุมพล และคณะ, 2546 : 270)

ในสังคมดั้งเดิมและสังคมชนเผ่า การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสังคมนักจะออกมาในรูปของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือสมาคม (association) ซึ่งสมาชิกมีเจตนารมณ์และผลประโยชน์ร่วมกันอย่างแน่นอนชัดเจน รูปแบบของกลุ่มหรือองค์กรสังคมนักพบเห็นได้บ่อยครั้งมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป 6 รูปแบบด้วยกัน คือ

- 1) กลุ่มร่วมวัย (age-sets)
- 2) สมาคมเฉพาะเพศ (unisex associations)
- 3) กลุ่มภูมิภาค (regional groups)
- 4) สมาคมชาติพันธุ์ (ethnic associations)
- 5) สมาคมนักรบหรือทหาร (military associations)
- 6) สมาคมลับ (secret associations)

สังคมขนาดใหญ่และสลับซับซ้อน รูปแบบของการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรสังคมนักย่อมมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น การรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรสังคมนักเริ่มมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น เช่น เกิดกลุ่มวิชาชีพหรือการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสมาคมของคนที่มีอาชีพเดียวกัน เช่น สมาคมแพทย์ พยาบาล ทนาย สถาปนิก ครู ฯลฯ การจัดตั้งสมาคมก็หาเพื่อสนับสนุนการฝึกและ

การแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ การจัดตั้งสหภาพแรงงานของของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อรวมตัวกันเรียกร้องสวัสดิการ ค่าแรง และสร้างอำนาจต่อรองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคนงานไปจนถึงการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง

ในทางมานุษยวิทยา เรามักแบ่งแยกรูปแบบของการจัดองค์กรทางการเมืองในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกออกเป็น 4 รูปแบบหลัก คือ

- **รูปแบบที่ 1** จะเป็นรูปแบบของกลุ่มในสังคมแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร ซึ่งมีวิถีชีวิตแบบอพยพเร่ร่อน และเก็บหาอาหารมักจะมีขนาดเล็ก อัตราความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ค่อนข้างต่ำ คือ 1 คนต่อพื้นที่ 5-50 ตารางไมล์ (J. Steward, 1995 : 125) จำนวนประชากรในกลุ่มจะถูกกำหนดโดยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและเทคโนโลยีการผลิตเป็นหลัก เรามักพบรูปแบบของการจัดองค์กรสังคมการเมืองในลักษณะเป็นกลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มต่าง ๆ จะเดินทางอพยพเร่ร่อนที่พิกอาศัยเป็นการชั่วคราวอยู่อย่างกระจัดกระจายในอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง (E. R. Service, 1953 : 10) ตัวอย่างเช่น ชาวเอสกีโม ซึ่งในสังคมของชาวเอสกีโมนั้น หัวหน้ากลุ่มมักเป็นนักล่าสัตว์ผู้มีความชำนาญ มีวิจารณ์ฐาน และรู้จักตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ชาวเอสกีโมเรียกหัวหน้ากลุ่มว่า “อิซูไมทอค” (Isumaitok) ซึ่งแปลว่า “นักคิด” (he who thinks) หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้เสนอแนะว่าเมื่อใดควรเริ่มออกล่าสัตว์ เมื่อใดควรย้ายถิ่นพำนักอาศัย จะแบ่งเนื้อที่หามาได้อย่างไร เป็นต้น หัวหน้ากลุ่มจึงเป็นเสมือนกับที่ปรึกษาอาวุโสผู้มีประสบการณ์ และได้รับการเคารพนับถือในภูมิปัญญาเท่านั้น

จากความหมายข้างต้น สามารถมองได้ว่า อำนาจตามทัศนะของรูปแบบแรกนี้ จะไม่มีความซับซ้อนมากนัก จะเห็นได้ว่า อำนาจจะอยู่ที่หัวหน้าของกลุ่มและการที่จะเป็นหัวหน้าได้นั้นจะต้องมีความสามารถในการล่าสัตว์ หรือหาอาหารมาเลี้ยงคนในกลุ่มได้ เพราะเป็นสังคมแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร จากคำเรียกหัวหน้าว่า นักคิด ก็แสดงว่าต้องเป็นผู้มีความสามารถในด้านให้คำปรึกษาชี้แนะคนในกลุ่มได้เป็นอย่างดี จึงจะเป็นที่เคารพนับถือของคนในกลุ่ม โดยนัยยะนี้ก็ต้องเป็นผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์มากที่สุดในกลุ่มนั่นเอง

- **รูปแบบที่ 2** คือ ชนเผ่า ในสังคมชนเผ่านี้มักมีการจัดองค์กรทางสังคมการเมืองในลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มขนาดเล็ก (band) กล่าวคือสมาชิกของเผ่ามักมีสภาพและฐานะค่อนข้างเท่าเทียมกัน ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น และไม่มีการจัดองค์กรการเมืองอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามสังคมชนเผ่ามักเป็นสังคมที่มีวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมและ/หรือการเลี้ยงสัตว์ จำนวนประชากรภายในเผ่ามักมีจำนวนมากกว่ากลุ่มของสังคมล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร สังคมชนเผ่าชาวทิฟ (Tiv) ในไนจีเรีย (L. Bohannan and P. Bohannan, 1953 : 10) และชาวคาริโมจอง (Karimojong) ในยูกันดา (N. Dyson-Hudson, 1966 : 50) ยังมีการแบ่งแยกภายในออกเป็นตระกูล (lineage) ต่าง ๆ โดยแต่ละตระกูลจะมีที่ดินและอาณาเขตของตนเอง ผู้อาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความคิดเห็นหรือเป็นที่ปรึกษา การตัดสินใจร่วมกันของเผ่ามักจะกระทำโดย “คณะผู้อาวุโส” (council of elders)

ในสังคมชนเผ่า อายุเป็นเกณฑ์สำคัญในการจำแนกฐานะและสถานภาพทางสังคมของสมาชิก ผู้อาวุโสจะได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกของสังคม เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ มีภูมิปัญญา มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และยังเป็นแกนกลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อเกิดกรณีพิพาทภายในหรือระหว่างตระกูล ผู้อาวุโสจะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการชดใช้ค่าเสียหายระหว่างคู่กรณี แม้ว่าผู้อาวุโสและกลุ่มผู้อาวุโสจะมี

บทบาทสำคัญในการตัดสินใจเพื่อส่วนรวม แต่ตระกูลที่มีฐานะร่ำรวย มีผู้สืบทอดขนาดใหญ่ และมีสมาชิกในตระกูลเป็นจำนวนมาก ย่อมสามารถอาศัยฐานทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์เชิงเครือญาติทางการแต่งงานกับตระกูลอื่น ๆ เป็นฐานสำหรับการสร้างอิทธิพลเหนือกระบวนการตัดสินใจของกลุ่มได้ สังคมชนเผ่าไม่มีการจัดวางตำแหน่งหัวหน้าหรือผู้นำและไม่มีการจัดตั้งองค์กรการเมืองอย่างเป็นทางการ กระบวนการทางการเมืองภายในเผ่าเป็นการเจรจาต่อรอง และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างตัวแทนของตระกูลต่าง ๆ เป็นหลัก

- **รูปแบบที่ 3** คือ อาณาจักร ซึ่งอาณานิคมเป็นรูปแบบขององค์กรทางสังคมการเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่ากลุ่มและชนเผ่าทั้งในด้านของพื้นที่ และจำนวนประชากรมีการจัดตำแหน่งผู้นำทางการเมือง หรือ “หัวหน้า” (chief) อย่างแน่นอนชัดเจน หัวหน้ามักมีหน้าที่หลักในการระดมและแจกจ่ายทรัพยากร สินค้า และการบริการ ทำหน้าที่จัดพิธีกรรม และเป็นผู้บัญชาการทหารไปด้วยในตัว องค์กรทางสังคมการเมืองแบบอาณานิคมพบมากในหมู่เกาะแถบแปซิฟิกตอนใต้ เช่น ฟิจิ (Fiji) ตาฮีตี (Tahiti) เป็นต้น (M. Sahlin, 1962 : 60) อาณาจักรแต่ละแห่งอาจเป็นการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ ชุมชนเข้าด้วยกัน แต่ละชุมชนจะมีหัวหน้าเป็นผู้นำการเมืองอย่างเป็นทางการ การบริหารจัดการและกระบวนการทางการเมืองของอาณานิคมจึงเป็นการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มหัวหน้า (council of chiefs) หรือผู้นำจากชุมชนต่าง ๆ

- **รูปแบบที่ 4** รัฐ คือ หน่วยทางการเมืองที่เป็นเอกเทศ ครอบคลุมชุมชนหลาย ๆ แห่งภายในอาณาเขตแห่งหนึ่ง มีรัฐบาลกลางซึ่งมีอำนาจในการบริหารงาน การเก็บภาษี การเกณฑ์แรงงานสำหรับการทำงานเพื่อส่วนรวมหรือการศึกษาสงเคราะห์ ตลอดจนมีอำนาจในการออกกฎหมาย การควบคุมบังคับใช้ และการลงโทษผู้กระทำความผิด สังคมรัฐ (State society) จึงเป็นสังคมขนาดใหญ่และซับซ้อน มีระบบการเมืองการปกครองส่วนกลาง มีโครงสร้างของระบบหรือสถาบันการเมืองที่แน่นอนชัดเจน ทั้งในด้านบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ และมีระบบราชการ (bureaucracy) ขนาดใหญ่ นอกจากนั้น รัฐยังทำหน้าที่ควบคุมดูแลความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐทำการผูกขาดสิทธิในการใช้กำลังและความรุนแรง มีการพัฒนาหน่วยงานและบุคลากรขึ้นมาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยโดยตรง เช่น กองทัพ ตำรวจ เป็นต้น (R. L. Carneiro, 1970 : 933)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า อำนาจนั้นมักจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการรวมตัวของคนในแต่ละสังคมยังมีการรวมตัวมากของผู้คนเท่าไร ก็จะมีอำนาจมากขึ้นเท่านั้น และจะมีการจัดระบบของอำนาจชัดเจนและเป็นระบบขึ้น การจัดช่วงชั้นทางสังคมจะเห็นว่าผู้คนที่จัดเป็นผู้มีฐานะทางสังคมในระดับสูงก็มักจะมีอำนาจสูงตามไปด้วย และลดลงมาตามลำดับซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวิวัฒนาการเกิดขึ้นของอำนาจทางรัฐศาสตร์ ด้วยเหตุผลดังกล่าว อำนาจจึงเป็นแรงที่อิทธิพลสามารถทำให้ผู้คนที่ต้องทำตามแต่จะเกิดขึ้นมาได้ต้องได้รับการยอมรับในความสามารถจนกว่าจะเป็นที่ยอมรับได้ และสามารถจะบันดาลให้ผู้คนในสังคมนั้น ๆ ให้มีความปลอดภัย มีความสุขความเจริญ จนกระทั่งยอมรับมอบอำนาจให้บุคคลที่มีความสามารถเป็นผู้นำแล้วยอมรับมีสมาชิกทำตามคำสั่งของผู้นั้นตามหน้าที่ตามกฎหมายและอำนาจจะเกิดขึ้นมาได้ต้องมีการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กร ผู้นำนอกจากมีอำนาจในกลุ่มของตนแล้วยังมีอำนาจที่จะต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย

ในส่วนของรัฐศาสตร์นั้นนับเป็นแนวคิดด้านการบริหารและปกครองที่ต้องอาศัยอำนาจของผู้มีอำนาจและใช้อำนาจกับผู้ต้องรับใช้อำนาจ เป็นการสร้างความสงบเรียบร้อย เป็นปกติสุขให้กับประชาชนและรัฐให้มีความคิดและเนื้อหาที่แตกต่างกันบ้างเหมือนกันบ้างของแนวคิดที่นักปราชญ์ที่คิดว่า ควรจะต้องเป็นเช่นที่เขาคิดจึงจะดี เมื่อพิจารณาตามแนวคิดนี้ เห็นได้ว่ารัฐปรัชญา

ก็คล้ายกับจริยศาสตร์ เช่น ตัวอย่างที่กล่าวถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการปกครอง ได้แก่ การปกครองแบบ กษัตริยาธิปไตย ประชาธิปไตยเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งทฤษฎีทางจริยศาสตร์นั่นเองเพื่อ ชี้ให้เห็นชัดถึงทฤษฎีทางจริยศาสตร์ ขอยกตัวอย่างแนวคิดประโยชน์นิยมที่มีอุดมคติมีอุดมการณ์ว่า จะต้องเฉลี่ยความสุขที่สูงสุดให้แก่มนุษยชาติส่วนรวมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 1-3)

ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) สังกัดอยู่กับวิชารัฐศาสตร์ (Political Science) ศาสนวิทยาก็มีปรัชญาศาสนา (Philosophy of Religion) เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ เป็นพัฒนาการของวิชาปรัชญา ในปัจจุบันวิชาปรัชญามีลักษณะเป็นสหวิทยาการมากขึ้น เพราะได้มีการพัฒนาไปสู่ปรัชญาสหวิทยาการการศึกษา (Interdisciplinary Philosophy of Studies and Courses) นอกจากนั้นแล้ว วิชาปรัชญายังมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องด้วยวิวัฒนาการ ของวิชาการต่าง ๆ ได้ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้กระทั่งเรื่องอำนาจการใช้อำนาจก็มีส่วนเกี่ยวพัน อยู่กับปรัชญาในการศึกษาวิจัยนี้จะได้นำปรัชญาในแต่ละยุคในรูปแบบของทฤษฎีของอำนาจจาก ภูมิภาคตะวันตก มีทฤษฎีทางการเมือง การบริหาร การปกครอง ของนักปราชญ์ตะวันตกยุคต่าง ๆ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 18-21)

ตามทัศนะของโสกราตีส นักปรัชญาเมธีชาวกรีกได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับอำนาจไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) และกฎหมายเป็นอำนาจอธิปไตยของทั้งผู้ปกครองและถูก ปกครองจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งทฤษฎีคุณธรรม (Theory of Virtue) ของโสกราตีส ผู้ปกครองจะต้องมี ความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมความดี (Goodness) จากทัศนะดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า โสกราตีสพยายามสร้างความคิดในทางสร้างสรรค์ (Conventional Ideas) และพยายามสอนการดำเนิน วิถีชีวิตในทางที่ถูกต้อง (The Way of Life) จึงเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ตัวเองเป็นอันมาก โดยถูก กล่าวหาและใส่ความว่า โสกราตีสชักชวนยุวชนที่เข้ามาเรียนปรัชญาไม่ให้ความเคารพเทพเจ้าของ ชาวเอเธนส์ และท้ายที่สุดโสกราตีสถูกจับเข้าคุกซึ่งโดยไม่มีการสอบสวน ถูกประณาม และถูกบังคับ ให้ดื่มยาพิษจนสิ้นชีพ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 28)

แนวคิดเรื่องอำนาจนี้ มีนักปรัชญาเมธีชาวกรีกอีกท่านหนึ่ง คือ เพลโต ได้แสดงทัศนะว่า ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่สูงที่สุดประการหนึ่ง เป็นอำนาจการปกครองที่นับว่าดีที่สุด คือ รูปแบบ การปกครองที่ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งคำว่า คุณธรรมหรือ Virtue เป็นภาษากรีก มาจากคำว่า Arete ซึ่งหมายถึง ความมีคุณภาพชั้นเลิศ (Quality of Excellence) ซึ่งก็หมายถึง ความดี (Goodness) คือ อำนาจนั่นเอง และความรู้ (Knowledge) เกี่ยวข้องกับสติปัญญา (Intellect) และ จิตใจ (Mind) วิญญาณ (Soul) ความรู้มีอำนาจเหนืออัตตลักษณ์อย่างสำคัญ ความรู้จะทำให้เจตจำนง ของปัจเจกบุคคลมีระเบียบวินัย และจะทำให้ปัจเจกบุคคลเป็นคนมีคุณธรรม ซึ่งแนวคิดที่เพลโตได้ เสนอแนวคิดเสริมว่า ความรู้ที่สูงที่สุดนั้น คือ ความรู้ทางปรัชญา (Philosophy) เพลโต จึงเสนอให้นัก รัฐปรัชญาเป็นผู้ปกครอง ดังนั้น แนวคิดทางการเมือง การบริหารการปกครอง ตามทัศนะของเพลโต จะเน้นเรื่องความยุติธรรม ที่เรียกว่า Platonic Justice และหน้าที่ สำหรับความยุติธรรมตามแนว ความคิดของเพลโตนั้น หมายถึง ศีลธรรมมากกว่ากฎหมาย

ในบทนิพนธ์เรื่อง The Statesman and the Law ของเพลโตนั้น ได้เสนอแนวคิดรูปแบบ การปกครองไว้ 6 รูปแบบ คือ

1. Monarchy รูปแบบการปกครองที่ใช้หลักคุณธรรมเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครอง

2. Aristocracy รูปแบบการปกครองที่ปกครองด้วยการผสมผสานกันระหว่างชนชั้นสูงและโดยการใช้อำนาจอธิปไตย และการใช้หลักโภชนาการหรือความมั่งคั่งสมบูรณ์

3. Polity รูปแบบการปกครองที่ใช้อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจ (มีประชาธิปไตย) มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

4. Tyranny รูปแบบการปกครองที่ใช้อำนาจบังคับ และเห็นแก่ตัว

5. Oligarchy รูปแบบการปกครองที่เป็นรูปแบบที่ละโมภโลภมากต่อทรัพย์สินเงินทอง

6. Democracy รูปแบบการปกครองที่ใช้หลักสมภาพ (Equality) เป็นอำนาจ และยึดหลักฟังเสียงส่วนมากคุ้มครองเสียงส่วนน้อย แต่หากเป็น Extreme Democracy ก็ยังไม่บริสุทธิ์มากขึ้น (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2537 : 28-30)

เพลโต นั้นจะมีความเชื่อมั่นในตัวผู้ปกครองที่เป็นราชาปราชญ์ เพราะเป็นผู้ที่กระหายที่จะได้รับความรอบรู้ทั้งหมดไม่ใช่เพียงแต่ส่วนใดส่วนหนึ่ง แต่เป็นผู้ที่ได้ลิ้มรสความรู้ทุกชนิดและอุทิศตัวให้การค้นคว้าหาความรู้ด้วยความกระหายอย่างไม่มีวันจบสิ้น ถ้าผู้ปกครองรัฐมีความฉลาดทำให้ประชาชนในรัฐฉลาดไปด้วย สิ่งนี้เองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ เพราะนักปราชญ์ต้องการแต่ความรู้ ความยุติธรรม ความสวยงาม ความดีและนำรัฐไปสู่ความสงบสุขอันเป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2523 : 10)

จากเนื้อความที่ยกมาอภิปรายข้างต้นนั้น ทำให้ทราบได้ว่า เพลโต มองว่า อำนาจจะต้องมาจากรัฐที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตของผู้คนดีขึ้น เป็นอุดมรัฐ (Republic) ตามทฤษฎีที่เขาต้องการแต่เมื่อสังคมและระบบการเมืองป่วน จึงต้องหาทางแก้ไขด้วยการปกครอง เป็นเรื่องของตกลงร่วมกันอย่างสมานฉันท์ เป็นเอกราช ผู้ใดควรปกครอง ผู้ใดควรจะเป็นผู้เชื่อฟัง ความต้องการแบบเรียบง่ายพอดี ๆ จะมีอยู่ในคนจำนวนน้อยที่มีเหตุผล ความยุติธรรมก็ถือเป็นเรื่องของการทำงานกันทำขององค์ประกอบต่าง ๆ ตามความเหมาะสมทางธรรมชาติของแต่ละบุคคลในรัฐ นั่นคือต่างคนต่างทำหน้าที่ ไม่ก้าวภายในสิทธิ์หน้าที่ของผู้อื่น ซึ่งเป็นความไม่ถูกต้องยุติธรรม คนจึงต้องทำหน้าที่ถนัด จึงจะทำให้รัฐเป็นสังคมที่ดีเกิดขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า การใช้อำนาจตามแนวคิดของปราชญ์ตะวันตกนั้น จะอาศัยระบบการปกครองเป็นหลักในการใช้อำนาจ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจ และเป็นช่องทางที่จะสามารถใช้อำนาจนั้น เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สำคัญ คือ ผู้ปกครองที่มีอำนาจในขณะนั้นว่าจะใช้อำนาจไปในทิศทางใด ด้วยเหตุนี้ เพลโตจึงให้ความสำคัญและยกย่องผู้ปกครองที่ฉลาดและยุติธรรมจะสามารถนำเอาความดีมาสู่สังคมที่เรียกว่าราชาปราชญ์ หรือกษัตริย์นักปราชญ์ ผู้ปกครองมีความสุขก็ต่อเมื่อประชาชนมีความสุข ผู้ปกครองจะต้องเตรียมตัวและเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อประโยชน์สุขของประชาม และผู้ถูกปกครองต้องเชื่อมั่นในสติปัญญาของผู้ปกครองด้วยเช่นกัน

ความหมายของอำนาจตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท

การกล่าวถึงอำนาจตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น อาจจะกล่าวได้หลายแง่หลายมุมมอง ขึ้นอยู่กับว่าจะมองอำนาจนั้นไปในลักษณะของความหมายหรือการใช้อำนาจในการปกครองหมู่คณะ เพื่อความเป็นระเบียบและความสันติสุขในสังคมที่อยู่ร่วมกัน จะเห็นว่าอำนาจในคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท จะมีกล่าวไว้มากมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังเช่นพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า วโส อัสสริย โลก ซึ่งแปลความว่า “อำนาจเป็นใหญ่ในโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/212/60)

อย่างไรก็ตาม เมื่อถือเอาตามตัวหนังสือ คำนี้แปลว่า “อำนาจย่อมเป็นใหญ่ในโลก” คำว่า “วโส” ซึ่งแปลว่าอำนาจนั้น อรรถกถาจำกัดความหมายไว้ว่า วโส อาณาปัตตนะ “ความเป็นไปได้แห่งการใช้อำนาจ” แต่เนื่องจากคำว่าอาชญา หรืออาญา ในภาษาบาลีนั้น ย่อมหมายถึงการบังคับ เพราะฉะนั้น จึงแปลเป็นไทยได้ชัด ๆ ลงไปว่า “ความเป็นไปได้แห่งการบังคับให้ทำตาม นั้นเรียกว่าอำนาจ” ด้วยเหตุนี้ คำว่าอำนาจนั้นจะหมายถึงอำนาจของอะไร คำตอบก็มีแต่ว่าสิ่งใดบังคับได้หรือให้บังคับได้ สิ่งนั้นเรียกว่าอำนาจทั้งนั้น จะเป็นอำนาจกำลังกาย กำลังอาวุธ กำลังความคิด คำพูด หรืออำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางทหารหรืออะไรก็ตามหรือแม้ที่สุดแต่อำนาจของกิเลสที่บังคับคน ๆ นั้นให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ส่วนตัวเขาผู้เดียวก็ตาม นี้เรียกว่า “อำนาจ” ในที่นี้ทั้งสิ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2511 : 221)

ในคัมภีร์สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย พระสัมมาพุทธเจ้าได้ทรงตอบปัญหาของเทวดาตนหนึ่ง ซึ่งได้เข้ามาทูลถามปัญหาเกี่ยวกับอำนาจมีใจความดังนี้ “กัสิ อสสรีย โลก กัสิ ภณทานมุตตม กัสิ สตถมล โลก กัสิ โลกสมิมพพุทฺธิ แปลเอาความหมายได้ว่า อะไรเป็นใหญ่ในโลก? อะไรเป็นยอดสุดของภณทะ? อะไรในโลกนี้จะเปรียบกันได้ดีกับขัสนิมของอาวุธ? และอะไรเป็นตัวเสนียดในโลก? ภายหลังจากเทวดาทูลถามปัญหา พระองค์ได้ตรัสตอบว่า “อำนาจเป็นใหญ่ในโลก ผู้หญิงเป็นยอดสุดของภณทะ ความโกรธเป็นของที่เปรียบกันได้ดีกับขัสนิมของอาวุธ และพวกโจรเป็นเสนียดในโลก” (ส.ส. (ไทย) 15/211/60)

จากพุทธดำรัสนี้สามารถเข้าใจได้ว่า ในโลกนี้สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดก็คืออำนาจ ซึ่งตามความหมายของชาวโลกทั่วไปย่อมเข้าใจได้ว่า หมายถึง อำนาจบังคับของกฎหมาย อำนาจบังคับบัญชา อำนาจศาล อำนาจข่มขู่ซึ่งแก่ที่บังคับให้ผู้อื่นต้องยอมทำตาม ซึ่งอำนาจมีทั้งผลดีและรวมถึงอำนาจกำลังทางกาย กำลังอาวุธ กำลังความคิด คำพูด หรืออำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางทหารหรืออะไรก็ตาม หรือแม้ที่สุดก็คืออำนาจของกิเลสที่บังคับคน ๆ นั้นให้ทำอย่างอำนาจของกิเลสต้องการ

ตามความหมายในพจนานุกรมบาลี-ไทย ได้แสดงไว้โดยสังเขปดังนี้ “วส (ปุ.) ผู้อยู่ในอำนาจ วส (ปุ.)อำนาจ = ความเป็นใหญ่ ความสามารถ กำลังความปรารถนา ความตั้งใจ วส (ปุ.) ความเป็นแห่งบุคคลอยู่ในอำนาจ ความเป็นผู้อยู่ในอำนาจ (อายุตตดา) (พันตรี ป.หลงสมบุญ, 2544 : 637)

จากข้อความที่ยกมาดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าความหมายของอำนาจนั้นโดยรวม ก็คือ การมีพลังหรืออิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับหรือไม่บังคับก็ตาม ซึ่งพลังหรืออิทธิพลนั้นสามารถที่จะให้บุคคลหรือสังคมทั้งที่ยอมรับและไม่ยอมรับปฏิบัติตาม

การเกิดขึ้นของอำนาจตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท

ตามคติโลกอำนาจนั้นจะเกิดขึ้นจากการได้เป็นผู้ปกครอง ได้เป็นผู้บังคับบัญชาผู้อื่นนั้น สิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องมือของผู้นำก็คืออำนาจในการบังคับบัญชา เพื่อให้คนอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตาม เรื่องอำนาจและที่มาของอำนาจต่าง ๆ มีแนวคิดทฤษฎีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดของนักวิชาการที่สนใจค้นคว้าในด้านนี้ แต่ในส่วนของพุทธศาสนาเถรวาท ได้มีกล่าวถึงการเกิดขึ้นของอำนาจไว้ ดังนี้

ตามที่คุณเขียนได้ ยกเอาพุทธภาษิตบทหนึ่งที่ได้กล่าวถึงอำนาจไว้ว่า “วโส อัสสรีย อำนาจยอมเป็นใหญ่ในโลก” ขึ้นมาอ้างนั้น เพื่อให้มองเห็นว่า อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับกันว่าเป็นใหญ่ในโลก และอำนาจสามารถสร้างให้เกิดขึ้นในตนได้เช่นกัน อาจเกิดขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคน แต่อำนาจนั้นควรประกอบด้วยธรรม ซึ่งแต่ละคนก็ย่อมจะมีอำนาจที่แตกต่างกันไป ตามหลักพุทธศาสนา

เถรวาท ที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต พลสูตร (อง.อฏฺฐก. (ไทย) 23/117/198) ได้แบ่งอำนาจหรือกำลัง (พลัง) ของคนไว้เป็น 8 ประเภท ด้วยกันดังนี้ คือ

1. รุณณพลา ทารกา	ทารกมีการร้องไห้เป็นกำลัง
2. โกธพลา มาตุคาม	สตรีมีความโกรธเป็นกำลัง
3. อาวุธพลา โจรา	โจรมีอาวุธเป็นกำลัง
4. อิสสริยพลา ราชาโน	พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง
5. อุชมตตพลา พาลา	คนพาลมีการเพ่งโทษผู้อื่นเป็นกำลัง
6. นิชมตติพลา ปณฺธิตา	บัณฑิตมีการไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง
7. ปฏิสงฆานพลา พหุสสตา	ผู้สดับมากมีการพิจารณาเป็นกำลัง
8. ขนฺติพลา สมณพราหมณา	สมณพราหมณ์มีความอดทนเป็นกำลัง

จากข้อความที่ยกมาจากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า คนแต่ละประเภทรู้ว่า ต่างก็มีกำลังไม่ได้แตกต่างกัน ซึ่งการแสดงกำลังนั้นก็ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ในสิ่งที่ตนเองต้องการ ต่างกันที่วิธีการที่จะแสดงกำลังออกมานั้นย่อมไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบริบทของสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น ทารกไม่สามารถที่จะอย่างอื่นได้นอกจากการร้องไห้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทารกสามารถกระทำได้ในสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น แต่การแสดงออกซึ่งกำลังของทารกนั้นย่อมได้ผลที่หวังไว้ คือ บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู ย่อมหันมาให้ความสนใจว่า ทารกต้องการอะไร เหตุใดจึงร้องไห้ เมื่อทารกได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็ย่อมหยุดร้องไห้เช่นกัน เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงกำลังของแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามแต่ละสถานะที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการปกครองซึ่งจะปรากฏอยู่ในข้อที่ 4 ของพลสูตร ความว่า “อิสสริยพลา ราชาโน พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง” ซึ่งตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของการปกครองไว้ในอัครัญญสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/51-72/71-88) ซึ่งมีใจความเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์จนเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด และในสังคิยสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอำนาจไว้ 3 ประเภท คือ 1) อัตตานิธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ 2) โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ และ 3) ธรรมานิธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับนัยเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในอัครัญญสูตรนี้ ก็จะสามารถจำแนกระบบการเมืองและลักษณะของผู้ปกครองรัฐได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ปกครองรัฐแบบมหาชนสมมติ อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตย หรือโลกาธิปไตยที่ยึดถือโลกเป็นใหญ่
2. ผู้ปกครองรัฐแบบกษัตริย์ อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ อัตตานิธิปไตยที่ยึดถือตนเป็นใหญ่ เป็นรูปแบบของลัทธิเผด็จการหรืออำนาจนิยมแบบต่าง ๆ จะสามารถจัดอยู่ในประเภทลัทธิทางการเมืองกลุ่มนี้
3. ผู้ปกครองรัฐแบบราชา อันสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองแบบ ธรรมานิธิปไตยที่ยึดถือธรรมเป็นใหญ่ (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2544 : 46-49)

การปกครองนั้นตามคิดของโลก ต่างก็มีความเชื่อกันว่าจะสร้างอำนาจให้เกิดขึ้นได้ แต่อำนาจนั้นก็เหมือนดาบสองคมที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นและนำไปทำลายล้างทำให้เกิดผลเสียได้เช่นกัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ ในพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปกครอง ซึ่งเรียกว่า หลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็น

คุณธรรมจำเป็นสำหรับพระราชา หรือผู้ปกครอง เพราะความผาสุกของสังคมจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองว่าจะปกครองในลักษณะใด นับเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้นำ เป็นหลักธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน คุณสมบัติของนักปกครองที่ดีสามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน ซึ่งมีอยู่ 10 ประการ คือ ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชวะ มัทวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ชันติ และอวิโรธนะ (ขุ.ชา. (ไทย) 28/240/62)

กล่าวโดยสรุป อำนาจตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเกิดขึ้นจากหลายส่วนด้วยกัน แต่ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการปกครองที่มีหลายระบบเช่นกัน แต่สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่ระบบการปกครอง แต่อยู่ที่ผู้ปกครองมากกว่า ซึ่งถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมก็สามารถที่จะสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนนั้น ๆ แต่ถ้าผู้ปกครองไม่มีคุณธรรมก็จะทำให้เกิดความไม่สงบสุขในประชาชนนั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ความไม่สงบสุขก็ย่อมเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนาเถรวาทจึงมองว่าผู้ปกครองที่ดีต้องมีคุณธรรมอันเป็นหลักคุณธรรมที่มีในจิตสำนึกของแต่ละบุคคล การจะมีจิตสำนึกในเรื่องของคุณธรรมมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นนำหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติให้เกิดผลมากน้อยเพียงใดด้วยเช่นกัน ดังนั้น การใช้อำนาจจึงต้องมีหลักธรรมกำกับเสมอ เพราะแต่ละคนนั้นต่างมีอุปนิสัยและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป จึงจำเป็นที่จะต้องให้มีหลักธรรมช่วยในการปฏิบัติ และใช้ในการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและยังเป็นสิ่งที่คอยควบคุม หรือคอยเตือนให้แต่ละคนนั้นทำหน้าที่ให้เป็นไปด้วยดีอีกด้วย

อำนาจในมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท

จากประเด็นที่ผู้เขียนต้องการหาคำตอบที่ตั้งไว้ข้างต้นนี้มีอยู่สองประเด็นหลัก ๆ คือ

ประเด็นแรก ความมีอยู่ของอำนาจ ตามทัศนะของแนวคิดตะวันตกนั้นมองว่า อำนาจนั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการรวมตัวของคนเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นชุมชน หรือเมืองขนาดใหญ่ มีระบบสังคมที่ชัดเจน มีการจัดระบบช่วงชั้นทางสังคมจะเห็นว่าผู้คนที่จัดเป็นผู้มีฐานะทางสังคมในระดับสูงก็มักจะมีอำนาจสูงตามไปด้วย ซึ่งการเกิดขึ้นของสังคมนั้นจะทำให้จำเป็นจะต้องมีการหาคนที่มีความสามารถขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง และคนในสังคมก็จะมอบอำนาจให้เพื่อใช้ในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคมให้มีความปลอดภัย มีความสุขความเจริญ เมื่อสมาชิกของสังคมทำตามคำสั่งตามกฎระเบียบของผู้ปกครองที่ได้กำหนดขึ้นมานั้น อำนาจจะเกิดขึ้นตามมาจากการทำงานที่ที่ได้รับมอบหมาย และผู้นำนอกจากมีอำนาจในกลุ่มของตนแล้วยังมีอำนาจที่จะต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย ประเด็นนี้จะไม่แตกต่างจากมุมมองของพุทธศาสนาเถรวาทที่ได้กล่าวไว้ในอัครคัมภีร์สูตรถึงแนวคิดการเกิดขึ้นของโลก และการรวมตัวกันของมนุษย์จนเกิดเป็นสังคมและระบบการปกครองในที่สุด นำไปสู่การมีระบบการปกครองที่หลากหลายอันเป็นเหตุให้เกิดอำนาจขึ้นกับผู้ที่มีความสามารถถูกเลือกให้เป็นผู้ปกครอง ที่เรียกว่า ราชา ดังมีพุทธพจน์ปรากฏในพลสูตร ความว่า “อิสริยพลา ราชาโน พระราชามีอิสริยะ (ความเป็นใหญ่) เป็นกำลัง” และยอมรับว่า การมีอำนาจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับโลก เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการและพยายามที่แสวงหาเพื่อให้ได้มา

ประเด็นที่สอง การใช้อำนาจ ตามทัศนะของตะวันตกนั้น มองว่าการใช้อำนาจนั้นผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจจะต้องมีคุณธรรมกำกับเสมอ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมความดี รูปแบบการปกครองที่ประกอบด้วยความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่แนวคิดตะวันตกให้ความสำคัญ โดยเฉพาะเพลโตจะมุ่งเน้นเรื่องความยุติธรรมให้ความสำคัญศีลธรรมมากกว่ากฎหมายซึ่งแนวคิดนี้จะมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้อำนาจโดยผ่านระบบการปกครองในมุมมองของ

พุทธศาสนาเถรวาท ระบบการปกครองเป็นเพียงเครื่องมือในการใช้อำนาจ หรือเป็นการสร้างอำนาจ และอำนาจนั้นสามารถนำมาใช้ได้ทั้งในด้านดี และด้านที่ไม่ดี ด้วยเหตุนี้ การใช้อำนาจจึงต้องมี หลักธรรมช่วยในการกำกับให้ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ดีมีประโยชน์ต่อคนหมู่มาก พระพุทธเจ้า ได้ทรงประทานหลักหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับพระราชาหรือผู้ปกครอง เพราะระดับของความสงบสุขของคนหมู่มากจะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับผู้ปกครองนั้น ๆ ว่าจะปกครองในลักษณะใด นับเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ปกครอง เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนัก ปกครองที่ดี ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วสามารถจะปกครองบ้านเมืองทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้ อยู่ใต้ปกครองได้อย่างแน่นอน

สรุป

จากการที่ได้อภิปรายมาข้างต้นนั้น ตามแนวคิดของตะวันตกนั้นอำนาจจะต้องมีการอาศัย ระบบการปกครองเป็นหลักในการสร้างให้เกิดขึ้นรวมถึงการใช้อำนาจ หรืออีกนัยยะหนึ่งอาจจะกล่าว ได้ว่า การปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจ และเป็นช่องทางที่จะสามารถใช้อำนาจนั้น เพื่อให้ เกิดผลตามที่ต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้เช่นกัน ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองที่มีอำนาจใน ขณะนั้นว่าจะใช้อำนาจไปในทิศทางใด แต่ก็ได้นักปรัชญาเมธีชาวกรีกที่ได้เสนอว่า ผู้ปกครองที่ดีนั้น จะต้องมีความดีและความยุติธรรมช่วยในการใช้อำนาจ จึงจะทำให้การใช้อำนาจนั้นเป็นไปเพื่อ ประโยชน์สุขของประชาคมหมู่มากได้

สำหรับแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ก็มีมุมมองที่ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ซึ่งยอมรับใน ความสำคัญของอำนาจว่า เป็นสิ่งที่ชาวโลกต้องการและมีความสำคัญ และได้แสดงให้เห็นว่า อำนาจ (พลัง) นั้นมีอยู่ในตัวของคนหลายประเภท ตั้งแต่ทารก สตรี โจร พระราชา คนพาล บัณฑิต และสมณ พราหมณ์ แต่จะมีลักษณะการใช้อำนาจที่แตกต่างกันไปตามฐานะ แต่ผู้เขียนมุ่งเน้นในแนวคิดของการ ปกครองอันเป็นของพระราชา หรือผู้ปกครอง แม้ว่ารูปแบบการปกครองจะเป็นแบบใดก็ตาม สิ่ง สำคัญที่สุดก็คือผู้ปกครองจะต้องมีธรรม เพราะการให้ผู้ปกครองที่มีธรรมมาเป็นผู้ดำเนินการปกครอง เพื่อให้ประชาชนมีธรรม ดีกว่าที่จะให้ประชาชนทั้งหมดมีธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ผู้ปกครองที่ ดีย่อมจะทำให้ประชาชนผู้ใต้ปกครองดีตามไปด้วย

บรรณานุกรม

- เดโช สวานานนท์. (2547). พจนานุกรมศัพท์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลก กว้างจำกัด.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2537). รัฐปรัชญาแนวคิดตะวันออก-ตะวันตก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ป. หลงสมบุญ, พันตรี. (2544). พจนานุกรมมคอ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดปากน้ำภาษี เจริญจัดพิมพ์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน (ผู้แปล). (2523). อุทมรัฐ (The Republic). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2511). ชุมชนข้อคิดอิสระ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- พฤทธิสถาน ชุมพล และคณะ. (2546). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.
- วิทยากร เชียงกูล. (2543). อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2544). “ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา”. เราคิดอะไร. ฉบับ 130 พฤษภาคม.
- E.R. Service. (1962). Primitive Social Organization: An Evolutionary Perspective. New York: random.
- J.Steward. (1995). Theory of Change. Urbana: University of Illinois Press.
- L.Bohannan and P.Bohannan. (1953).The Tiv of Central Nigeria. London: International African Institute.
- M. Sahlins. (1962). Moala Culture and Nature on a Fijian Island. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- N. Dyson-Hudson. (1966). Karimojong Politics. Oxford: Clarendon Press.
- R.L. Carneiro. (1970). “A Theory of the Origin of the State”. Science 20: 933.